

การคิดวิถึพุทธ

โดย

ดร. พยุงศักดิ์

จันทรสุนทร

ดร. บุญส่ง

หาญพานิช

อาจารย์ วิฑูร

วิริยพิพัฒน์

➤ ลักษณะและวิธีการคิดในพุทธศาสนา

1. ลักษณะการคิด

1.1. การคิดแบบวิเคราะห์กระบวนการ (อุบายมนสิการ)

ได้แก่ การคิดที่ช่วยให้เข้าถึงรากเหง้าหรือแก่นแท้ของความคิดจริงๆ

1.2. การคิดเป็นลำดับมีทิศทาง (ปถมนสิการ)

ได้แก่ การคิดมีทิศทาง มีระดับขั้นตอน เป็นเหตุเป็นผลเป็นระเบียบและคิดได้หลายแง่มุม ซึ่งนักคิด นักปราชญ์ทั่วไปจะใช้วิธีการคิดดังกล่าวนี้

➤ ลักษณะและวิธีการคิดในพุทธศาสนา(ต่อ)

1.3. การคิดสืบสาวหาเหตุผล (การณมนสิการ)

ได้แก่ การคิดหาความสัมพันธ์ของเหตุและผลให้สมบูรณ์ เมื่อพบปัญหาก็จะสืบหาเหตุแห่งปัญหา เมื่อพบเหตุแห่งปัญหาก็จะสืบต่อไปว่าจะมีอะไรเกิดขึ้นบ้าง

1.4. การคิดมุ่งกุศล (อุปปาตกมนสิการ)

ได้แก่ การคิดมุ่งเฉพาะไปสู่สิ่งที่ดี ที่งาม ตัดขาดจากสิ่งชั่วร้าย หรือ ไร้สารมุ่งไม่ทำให้เกิดทุกข์ แก่ตนเองและผู้อื่นมุ่งแต่ให้ตนเองและผู้อื่นมีความสุขที่แท้จริง

➤ ลักษณะและวิธีการคิดในพุทธศาสนา(ต่อ)

2. วิธีการคิดในพุทธศาสนา

วิธีคิดในพุทธศาสนาเป็นความคิดที่แบบยลซึ่งนำเอาหลักการการคิดแบบแบบยล(โยนิโสมนสิการ) มาเป็นแนวทางในการกำหนดวิธีการคิดที่มีวิธีการแตกต่างกันออกไปที่สรุปได้สำคัญ 10 วิธี คือ (พระพรหมคุณาภกร, 2549)

➤ ลักษณะและวิธีการคิดในพุทธศาสนา(ต่อ)

2. วิธีการคิดในพุทธศาสนา(ต่อ)

- 2.1. วิธีคิดแบบสืบสาวหาเหตุปัจจัย
- 2.2. วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ
- 2.3. วิธีคิดแบบสามัญลักษณ์
- 2.4. วิธีคิดแบบอริยสังข์ (คิดแบบแก้ปัญหา)
- 2.5. วิธีคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์

➤ ลักษณะและวิธีการคิดในพุทธศาสนา(ต่อ)

2. วิธีการคิดในพุทธศาสนา

- 2.6. วิธีคิดแบบเห็นคุณ โทษและทางออก
- 2.7. วิธีคิดแบบรู้คุณค่าแท้ – คุณค่าเทียม
- 2.8. วิธีคิดแบบเร้าคุณธรรม
- 2.9. วิธีคิดแบบอยู่กับปัจจุบัน
- 2.10. วิธีคิดแบบวิภาษวาท

2.1. วิธีคิดแบบสืบสาวหาเหตุปัจจัย

คือ เมื่อเหตุผลหรือเห็นปัญหา ก็สืบหาเหตุได้เหตุ แล้วก็สืบหาเหตุก่อนหน้านั้น จนเห็นความสัมพันธ์ของ เหตุและผล โดยสมบูรณ์ หรือเมื่อเห็นปัญหาและเหตุ ของปัญหาก็พิจารณาสืบไปว่าจะทำให้เกิดประโยชน์ ชื่นบ้าง ดังนี้ เป็นต้น

2.1. วิธีคิดแบบสืบสาวหาเหตุปัจจัย(ต่อ)

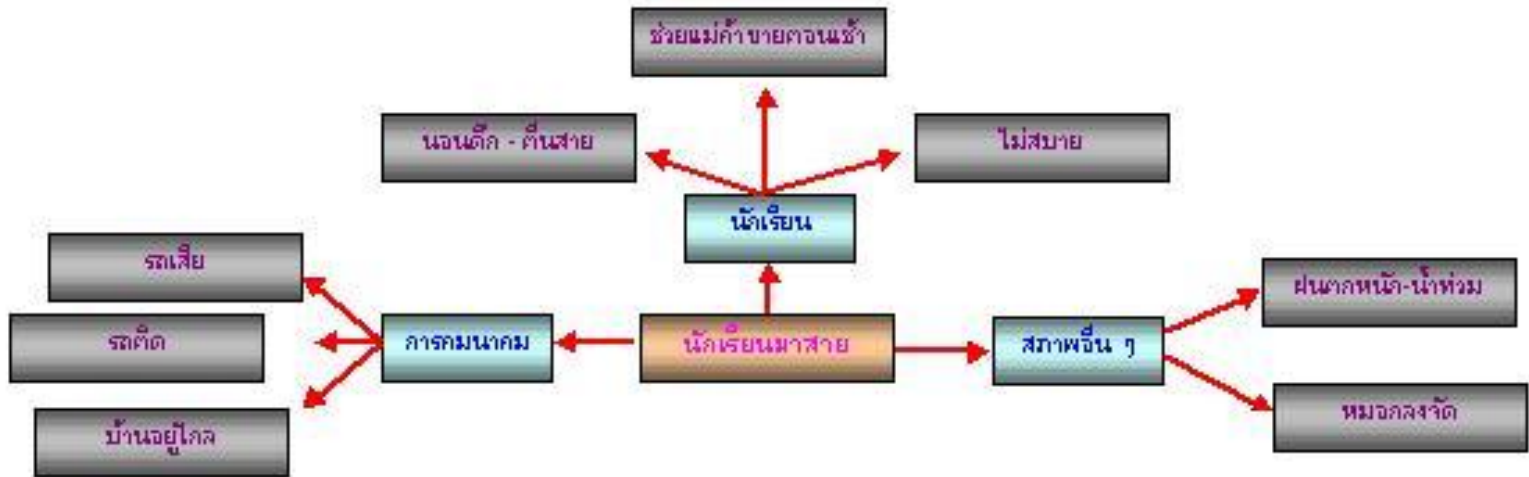

2.2. วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ

คือ มุ่งพิจารณาเรื่องต่างๆ ตรงตามสภาพเป็นจริง จึงต้องรู้รายละเอียดว่า เรื่องนั้นๆ มีองค์ประกอบย่อย อะไรบ้าง ประกอบกันขึ้นอย่างไร เช่น แยกแยะร่างกาย ออกเป็นระบบต่างๆ ว่ามีระบบหายใจ ระบบการไหลเวียนของโลหิต ระบบเนื้อเยื่อ เป็นต้น จนทำให้เรา เข้าใจร่างกายมนุษย์ตามสภาพที่เป็นจริง

2.2. วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ(ต่อ)

2.3. วิธีคิดแบบสามัญลักษณ์

คือ การคิดแบบวิเคราะห์กระบวนการหรือความเป็นไปของชีวิต เช่น การวิเคราะห์ลักษณะของสิ่งต่างๆ ว่าเป็นไปตามกฎไตรลักษณ์ ได้แก่

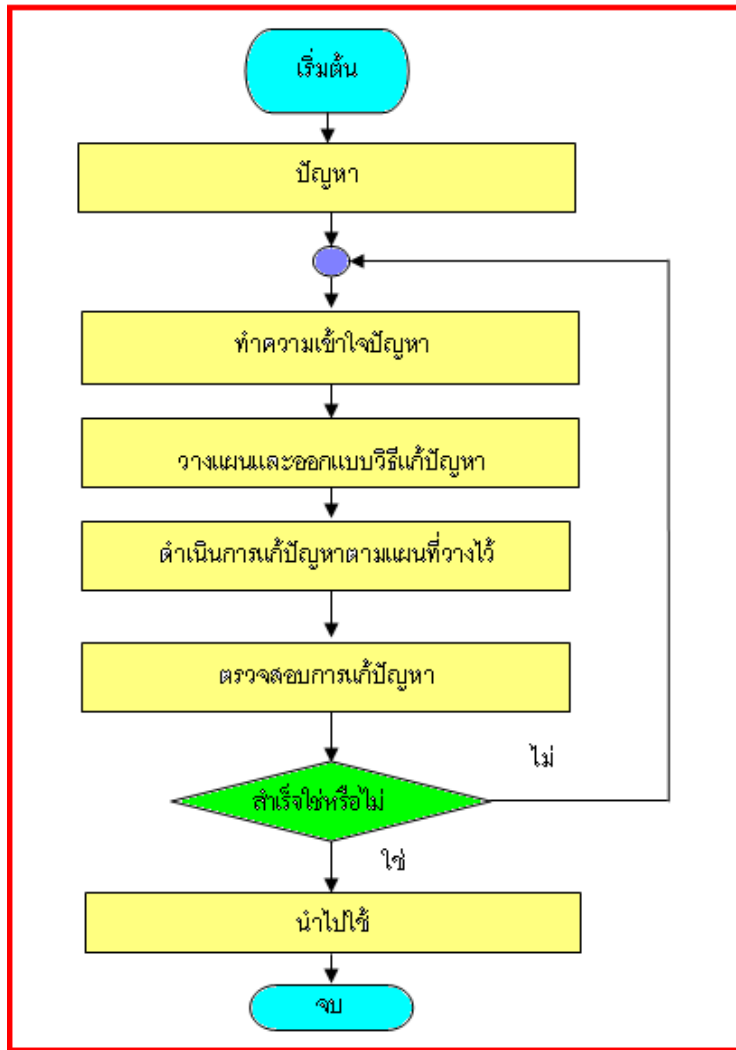

2.3. วิธีคิดแบบสามัญลักษณ์(ต่อ)

ทุกข์	ความไม่อาจคงสภาพอยู่อย่างเดิมได้
อนิจจัง	ความเปลี่ยนแปลง ความไม่คงที่
อนัตตา	ความไม่เป็นตัวตน ไม่ใช่ตัวตน

2.4. วิธีคิดแบบอริยสัจ(คิดแบบแก้ปัญหา)

คือ การคิดแบบสืบสาวจากผล
ไปหาเหตุแล้วหาวิธีแก้ไขที่เหตุ เป็น
การคิดที่มีหลักการสำคัญ โดยเริ่มต้น
จากปัญหา ทำความเข้าใจกับปัญหาให้
ชัดเจน แล้วสืบค้นสาเหตุเพื่อเตรียม
แก้ไข ในเวลาเดียวกันก็กำหนด
เป้าหมายให้ชัดเจน แล้วสืบค้นหา
สาเหตุเพื่อเตรียมแก้ไข ในเวลาเดียวกัน
ก็กำหนดเป้าหมายให้แน่ชัด

2.5. วิธีคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์

คือ การคิดตามหลักการและความมุ่งหมายเป็น การคิดแบบความสัมพันธ์ระหว่างหลักการกับความมุ่ง หมาย วิธีใช้ เมื่อวิเคราะห์จนรู้สภาพจริงของปัญหาหรือ ธรรมชาติของสิ่งต่างๆ แล้วพิจารณาว่า เรามีจุดมุ่งหมาย อย่างไรหลักการใดสัมพันธ์ผลตามจุดมุ่งหมายนั้นวิธีคิด เช่นนี้นำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้อง เรียกว่า **ธรรมานุธรรม ปฏิบัติ**

2.6. วิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก

คือ การคิดที่มองตามความเป็นจริง เน้นการยอมรับความจริงตามสิ่งนั้นๆ เป็นอยู่ทุกแง่มุม เพื่อให้รู้คุณ โทษ ข้อดีข้อเสียทุกด้านแล้วจึงคิดหาทางออกของปัญหาว่ามีอยู่จริงหรือเป็นไปได้อย่างไร เลือทางออกที่ดีที่สุดของปัญหาในกรณีนั้นๆ แล้วจึงนำไปปฏิบัติ วิธีคิดดังกล่าวจึงเป็นวิธีคิดที่ต่อเนื่อง กับการปฏิบัติมากใช้ได้กับเรื่องทั่วไป จึงเป็นการคิดมองตามความเป็นจริงเพื่อหาทางออก คือการปฏิบัติหน้าที่ถูกต้องที่สุด

2.7. วิธีคิดแบบรู้คุณค่าแท้ - คุณค่าเทียม

คือ การคิดที่สับสนหรือบรรเทาต้นหาของมนุษย์ซึ่ง จะใช้มากในชีวิตประจำวัน เพราะเกี่ยวข้องกับการบริโภค ใช้สอย ปัจจัย 4 และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ มีหลักการคิดที่สำคัญ คือ ในเวลาที่เราเข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านี้ต้อง พิจารณาด้วย “สติ” และ “ปัญญา” แยกแยะให้ได้ว่าสิ่ง นั้นๆ มี”คุณค่าแท้” หรือ “คุณค่าเทียม” ทั้งนี้เพื่อที่จะได้ เลือกเสพคุณค่าที่แท้จริง

2.8. วิธีคิดแบบเร้าคุณธรรม

“บุคคลเมื่อประสบอารมณ์หรือรับรู้สิ่งใดก็ตาม แม้เป็นของอย่างเดียวกันแต่การมองเห็นและนึกถึงอาจปรุงแต่งไปคนละอย่างตามโครงสร้างของจิตใจ”

จากหลักการดังกล่าวจึงทำให้เกิดการมองเห็นและความนึกคิด 2 ลักษณะ คือ ในทางที่ดิ่งามและประโยชน์ เรียกว่า “กุศล” และในทางที่เป็นโทษ “อกุศล”

คำตอบ :

1. ชายเป่าแซ็คโซโฟน
2. หน้าผู้หญิง

2.9. วิธีคิดแบบอยู่กับปัจจุบัน

คือ การคิดในแนวของความรู้ หรือคิดด้วยอำนาจของปัญญาโดยไม่ตกอยู่ในอำนาจของอารมณ์ วิธีคิดแบบนี้เป็นการมองอีกด้านหนึ่งของการคิดแบบอื่นๆ หรือคลุมวิธีคิดดังกล่าวมาทั้งหมด ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีคิดแบบนี้คือ **“ความหมายของการเป็นอยู่ในปัจจุบัน หรือมีปัจจุบันธรรมเป็นอารมณ์”** นั่นคือการไม่อาลัยอาวรณ์ถึงสิ่งที่ผ่านไปแล้ว หรือพุ่งชานไปกับอารมณ์ที่ชอบใจหรือไม่ชอบใจสรุปร่างๆ ก็คือ ถือความเป็นปัจจุบัน โดยกำหนดที่ **“สัมมาสติ”** เป็นสำคัญ

2.10. วิธีคิดแบบวิภัชชวาท

คำว่า “วิภัชชวาท” ไม่ใช่วิธีคิด โดยตรงแต่เป็นวิธีพูดอย่างไรก็ตามการคิดกับการพูดเป็นกรรมใกล้ชิดกันที่สุด เพราะสิ่งที่พูดอย่างไรก็ตามคิดกับการพูดเป็นกรรมใกล้ชิดกันมากที่สุด เพราะสิ่งที่พูดล้วนมาจากความคิดทั้งสิ้น คำว่า “**วิภัชชวาท**” ถึงเป็นคำสำคัญคำหนึ่งที่ใช้แสดงระบบความคิดที่เป็นแบบของพุทธศาสนา

➤ เปรียบเทียบลักษณะวิธีการคิดทางพุทธศาสนากับ การคิดอื่นๆ

Old Version	New Version	Budhism Version
6.การประเมิน (Evaluation)	6.การสร้างสรรค์ (Creating)	6.ทางแก้ไข (มรรค)
5.การสังเคราะห์ (Synthesis)	5.การประเมิน (Evaluation)	5.ปัญญา (ปัญญา)
4.การวิเคราะห์ (Analysis)	4.การวิเคราะห์ (Analysing)	4.ปัญหา (ทุกข์)
3.การนำไปใช้ (Application)	3.การประยุกต์ใช้ (Applying)	3.ต้องการ (ตัณหา)
2.ความเข้าใจ (Comprehension)	2.ความเข้าใจ(ง่าย) (Understanding)	2.รู้ลึก (เวทนา)
1.ความรู้ (Knowledge)	1.ความระลึกได้ (Remembering)	1.รับรู้ (ผัสสะ)

➤ การปฏิบัติและทักษะในการคิดเชิงพุทธศาสนา

ในการเรียนการสอนวิชานี้ดำเนินการ โดยยึดหลักการเรียนการ
เรียนการสอนดังต่อไปนี้

3.1. เป็นการเรียนการสอน โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน

(Problem Based Learning)

3.2. ใช้ทฤษฎีการเรียนรู้โดยผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตนเอง

(Constructivism)

3.3. เป็นการเรียนรู้เพื่อสร้างทักษะความคิด โดยการเรียนรู้
เป็นทีม

(Cooperative Learning)

➤ การปฏิบัติและทักษะในการคิดเชิงพุทธศาสนา

3.4. สร้างประสบการณ์และทักษะความคิดจากการแสวงหา
ความรู้ข้อมูล ข่าวสาร ฝึกทักษะในการรับรู้ รู้ลึก ต้องการ ปัญหา
ปัญญา ทางแก้ไข จากเหตุการณ์สมมติ (Scenario)

3.5. เป็นการเรียนการสอน โดยอ้างอิงจากสื่อการเรียนรู้
หลากหลาย ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน

3.6. นักศึกษาจำเป็นต้องเข้ารับการฝึกทักษะทางความคิด
อย่างสม่ำเสมอ

➤ ประโยชน์ของการคิดเชิงพุทธศาสนา

นักศึกษาที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้แล้วจะต้องสามารถ

- สามารถแสดงความรู้ความเข้าใจในกระบวนการความคิดตามแนวพุทธศาสนาได้
- สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ที่กำหนดและสามารถนำไปใช้ในชีวิตรจริงได้

➤ คำถามท้ายบท

- นักศึกษาได้รับความรู้อะไรเพิ่มขึ้น
- นักศึกษาเกิดการเรียนรู้อะไรเพิ่มขึ้น
- นักศึกษามีแนวทางในการนำความรู้และการเรียนรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน หรือไม่อย่างไร
- นักศึกษามีทัศนคติอะไรที่เปลี่ยนไปที่อาจส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักศึกษา

